

18. *Qualis debeat esse communitas, quæ capax sit propriæ legis.* — Quotuplex sit communitas. — Sed quæret non immerito aliquis, qualis debeat esse communitas ut sit capax propriæ legis. Respondeo breviter, pro diversitate legum, diversam communitatem sufficere, vel postulari. Distingui ergo potest imprimis communitas; quia quædam est naturalis per solam convenientiam in rationali natura, cujusmodi est communitas humani generis, quæ inter omnes homines intervenit: alia vero dici potest communitas politica, vel mystica per specialem conjunctionem in congregatione morali modo una. Priorem communitatem respicit lex naturalis, quæ per lumen rationis unicuique homini proponitur; quia non fertur ad unumquemque, quia talis est, Petrus, verbi gratia, sed qua homo: quod observare licet tam in lege pure naturali quam in supernaturali, quatenus ipsi gratiæ connaturalis est. Posterior communitas subdistingui potest: nam quædam intelligi potest addita naturæ, non tamen jure humano, sed divino, eo quod ab ipso Deo instituta sit sub aliquo capite ab ipso designato, et cum aliqua unione in ordine ad supernaturalem finem. Hujusmodi fuit olim synagoga: nunc autem multo perfectior est Ecclesia catholica, quæ non pro uno, vel alio populo, sed pro universo mundo ab ipsomet Christo instituta est, sub eadem fide, sub certis signis ab eodem Christo institutis protestanda, et sub obedientia unius capituli, cui ipse vices suas in terris commisit. Ad hujusmodi ergo communitatem feruntur per se primo leges divinæ positivæ, sicut fuit lex vetus data populo Judæorum, et lex gratiæ data pro universa Ecclesia. Item ad eandem feruntur leges canonicæ, quamvis non omnes pro universa Ecclesia constituentur, sed juxta intentionem, vel potestatem ferentis illas, ut postea videbimus.

19. Præter has est communitas humanitus congregata, seu inventa, quæ dicitur esse cætus hominum qui aliquo jure sociantur, ut sumitur ex l. *Civitas*, ff. Si certum petatur, et ex cap. *Dilecta*, juncta Glossa de excessibus prælatorum, ubi declaratur ad communitatem non sufficere hominum multitudinem, nisi inter se aliquo fœdere, in ordine ad aliquem finem, et sub aliquo capite copulentur. Sic etiam dixit Aristoteles, 3 Politic., capit. decimo, civitatem esse civium multitudinem habentium scilicet inter se morale vinculum. Hæc autem communitas distingui solet a philosophis moralibus, et jurisperitis in perfectam et imperfectam.

Perfecta in genere dicitur, quæ est capax politicæ gubernationis, quæ, quatenus talis est, dicitur sufficiens in hoc ordine; quomodo dixit Aristoteles, 1. Politic., cap. 1, et D. Thomas, 1. 2, quæst. 90, art. 2, civitatem esse communitatem perfectam; et a fortiori regnum, et quælibet alia superior congregatio, seu communitas, cujus pars civitas sit, erit communitas perfecta. Potest enim in aliis communitatibus esse latitudo, et licet singulæ per se spectatæ perfectæ sint, tamen illa quæ est pars alterius, sub hac ratione imperfecta est, non absolute, sed comparate, seu respective; et præterea inter has communitates quædam dicuntur reales, seu locales, quia certis terminis realibus seu localibus clauduntur, ut est civitas, vel regnum: aliæ vero dicuntur personales, quia magis in personis quam in locis considerantur, ut est religio aliqua, verbi gratia, vel confraternitas, etc., quæ possunt esse etiam perfectæ communitates, si perfectum regimen et moralem unionem habeant. De quibus videri possunt jurisperiti, in l. 4 et sequentibus, ff. Quid cujusque universitatis, etc., et ff. de Collegiis illicitis.

20. *Quæ sit communitas imperfecta.* — Communitas autem imperfecta non respective tantum, sed absolute dicitur privata domus, cui pater familias præest, ut notavit D. Thomas, q. cit., art. 3, ad 3, et Soto, ibi, et lib. 5, de Just., q. 1, art. 2, et sumitur ex Aristotele supra: ratio vero est, quia illa communitas non est sibi sufficiens, ut statim explicabitur. Item quia in ea non congregantur singulæ personæ ut principalia membra ad unum corpus politicum componendum, sed solum ibi existunt inferiores in utilitatem Domini, et quatenus ejus dominio aliquo modo subsunt: et ideo talis communitas, per se loquendo et intra proprios terminos non regitur propria potestate jurisdictionis, sed dominativa, atque ita pro diversitate domini participat diversum modum imperandi respectu diversorum. Aliud enim est jus, vel quasi dominium patris familias in uxorem, aliud in filios, aliud in famulos, vel servos; unde neque habet perfectam unitatem, seu uniformem potestatem, neque etiam participat proprie politicum regimen, et ideo communitas illa simpliciter imperfecta dicitur.

21. *Leges humanæ solum debent ferri pro communitate perfecta.* — Hac ergo distinctione supposita, dicendum est, leges humanas habere proprie locum in quacumque communitate perfecta, non tamen in imperfecta. Prior

pars probatur, quia omnis communitas perfecta est proprium corpus politicum, et gubernatum per propriam jurisdictionem habentem vim coactivam, quæ est legum lativa. Item præcepta et regulæ vivendi tali communitati propositæ, si habeant alias condiciones requisitas ad legem, constituere possunt justum legale, et medium servandum in unaquaque materia virtutis accomodata tali communitati; ergo tales regulæ, seu præcepta habebunt veram rationem legis. Denique sicut illa communitas perfecta est, ita præceptum illi impositum potest simpliciter dici præceptum commune: ergo et lex.

22. Altera pars satis insinuat ab Aristotele, 10 Ethic., c. ult., et D. Thoma, d. art. 3, ad 3, quatenus docent communitatem unius domus non sufficere ad propriam legem: ratio reddi potest ex Aristotele, quia in tali communitate non est propria jurisdictio, nec vis coactiva, quæ in proprio legislatore requiritur. Hujus autem ratio est imperfectio quasi naturalis talis communitatis, quia non sibi sufficit ad felicitatem humanam comparandam eo modo quo humano modo comparari potest, vel (ut clarius dicatur) partes talis communitatis non sibi invicem præstant sufficiens subsidium, vel mutuam juvamen, quo indiget humana societas ad suum finem, vel ad suam conservationem, et ideo talis communitas quasi naturaliter ordinatur ad perfectam communitatem, ut pars ad totum: ideoque potestas legislativa non est in tali communitate, sed tantum in perfecta. Quæ ratio procedit proprie in legibus civilibus, cum proportionem tamen applicatur ad ecclesiasticas, quia licet potestas legislativa ecclesiastica non maneat a communitate, sed a Christo, tamen communicatur et distribuitur cum convenientia, et proportionem ad communitatem humanam.

23. *Objectio.* — Sed objiciet aliquis: nam sequitur ex dictis non posse ferri propriam legem in communitate perfecta, si tantum pro aliqua illius parte feratur: consequens videtur falsum: ergo. Sequela patet, quia statutum unius domus vel communitatis imperfectæ non est lex, quia illa communitas imperfecta est pars perfectæ: ergo idem erit de quacumque parte civitatis: illa enim etiam est communitas imperfecta, et pars perfectæ. Minor vero probatur, quia non est de ratione legis ut obliget omnes de civitate: ergo potest obligare partem, et nihilominus esse vera lex. Circa hoc aliqui juristæ dicunt legem latam a principe ad obligandam partem civitatis, verbi gratia,

quartam partem, et non aliam, non esse veram legem nec obligare. Ita docuit Angel., quem refert et sequitur Jason, in l. 4, ff. de Legib., n. 2, qui solum fundatur in hoc quod lex esse debet præceptum commune.

24. *Solutio.* — Respondeo nihilominus, aliud esse loqui de tali lege ex ratione justitiæ, vel injustitiæ, seu acceptionis personarum: aliud ex defectu sufficientis communitatis, cui imponatur. Hic non tractamus de priori consideratione: tamen etiam sub illa dicere non possumus talem legem esse intrinsece malam, seu injustam, quia potest interdum subesse sufficiens causa, et ratio imponendi onus uni parti, et non alteri, vel ratione situs et loci, quia in tali parte indiget civitas tali servitio, vel ratione conditionis personarum, ut ex legibus tributorum constat. Posterior autem consideratio huc spectat, in qua dicimus non esse de ratione legis, ut pro tota communitate feratur totaliter, ut sic dicam, quia in parte ejus potest esse sufficiens communitas et fundamentum sufficiens ad perpetuitatem legis, et ut procedat ex jurisdictione politica, et immediate pertinente ad communem gubernationem. Potest autem hoc accidere variis modis. Primo, si lex feratur sub ratione talis muneris, vel officii, ita ut comprehendat tales artifices, et non alias personas. Secundo, si feratur in personas talis generis, vel conditionis, ut in plebeios, vel nobiles, vel in descendentes ex Hebræis, aut conversos ex Saracenis, vel quid simile. Tertio, fieri potest pro habitantibus in tali parte, vel vico civitatis, et non pro aliis: ita ut non tantum pro his qui nunc habitant, sed durabiliter per successionem indifferenter feratur. Quicumque enim ex his modis generalitatis sufficiens erit ad rationem legis, si alioqui justitia servetur. Nam primus est simpliciter generalis secundum distributionem accommodam: secundus participat eandem, supposita justa distributione: tertius etiam est de se indifferens ad omnes, quia nullus est, qui non possit ibi habitare, et ad hunc modum indicari potest de quacumque alia simili lege.

CAPUT VII.

UTRUM DE RATIONE LEGIS SIT UT PROPTER COMMUNE BONUM FERATUR.

1. *De ratione legis esse ob commune bonum ferri.* — Ex hac conditione legis videntur maxima ex parte aliæ pendere, et ideo secundo

loco illam constituimus, licet Isidorus ultimam eam posuerit: simulque intrinsecum finem legis declarabimus. In quaestione ergo proposita nulla est inter auctores controversia, sed omnium commune axioma est, de ratione et substantia legis esse, ut pro communi bono feratur: ita ut propter illud praecipue tradatur. Ita docet divus Thomas, dicta quaest. 90, ubi Cajetanus, Conradus et alii moderni, Soto, lib. 1, de Just., quaest. 1, a. 2, Castro, lib. 1, de Lege poenali, capite 1, Antoninus, 1 part., tit. 11, c. 2, § 1, et tit. 17, § 3, et Summistae omnes verbo *Lex*. Et bene Navarrus, in comment. de Finibus, n. 28, Gregorius Lopez, in l. 9, tit. 1, part. 1, ubi Alphonsus, Hispaniae rex, eandem conditionem in suis legibus requirit: et ita etiam intelligunt juris civilis interpretes libro primo, ff de Legibus, dicentes legem debere esse *commune praecipuum*, id est, *pro communi utilitate statutum*, ut ibi Glossa exponit, quam Bartholomaeus Jason et alii, sequuntur. Clarius id docuit Isidorus, in dicto capite, *Erit autem lex*, d. 4, ut capite praecedenti explicui, et sequuntur ibi canonistae.

2. Sumitur praeterea haec veritas ex Aristotele, qui, lib. 3 Ethic., cap. 6, ait finem civitatis esse bene ac feliciter vivere, et ideo subdit: *De virtute et vitio publice cogitant, quicumque curam habent bene instituendi civitatem*, utique per leges. Unde in lib. 4, cap. 1, addit: *Leges ad rempublicam esse accommodandas, non rempublicam ad leges*. Sic Marsilius Ficinus, in argumento dialogi Minos Platonis ex ejus mente, tum ibi, tum in libris de Legibus et Reipub., colligit talem legis descriptionem: *Est vera gubernandi ratio, quae ad finem optimum per commoda media gubernata dirigit*. Quin potius Plato, in eodem Dialogo, et regiam legem appellat eam, quae in civitatis ordine et gubernandi ratione, quod rectum est constituit. Et in dialogo Hippias, seu de Pulchro, parum a principio: *Conditur* (ait), *mea quidem sententia, utilitatis gratia lex, et ut maximum civitati bonum legem concedunt legislatores, legeque sublata, legitime in civitate vivere non possumus*. Et lib. 1, de Legib., late ostendit, *leges esse virtutis gratia conditas*, et ob communem pacem et felicitatem. Idem latissime Cicero, lib. 3, de Leg., Plutarchus, in Probl., in 40, ait omnium pulcherrimum in civitate judicari bonitatem legum, quod nimirum commune illius bonum maxime procurant.

3. Et quidem veritas haec per se patens est in legibus divinis, ideoque probare illam ne-

cesse non est. Nam licet ad divinum honorem necessario ordinentur (non enim potest Deus quidquam extra se velle, vel operari, nisi propter seipsum) tamen in eis non quaerit suam utilitatem, sed hominum bonum et felicitatem. Unde, quia divina opera perfectissima sunt, et maxime proportionata, sicut leges divinae alicui communitati tribuuntur, ita etiam dantur propter ejus commune bonum et felicitatem, ut facile etiam inductione constare potest, tam in lege naturali quam in divinis positivis. Neque obstat quod per has leges saepe intendit DEUS privatum commodum hujus, vel illius personae, ut per legem poenitentiae salutem ipsius peccatoris, et sic de aliis: non (inquam) hoc obstat; tum quia bonum singulorum, ut statim latius dicam, sub communi comprehenditur, quando bonum unius tale non est, ut excludat commune, sed potius est tale, ut in singulis requiratur, ex vi talis legis, ut applicatae ad singulos, ut ita ex bonis singulorum consurgat commune bonum; tum etiam, quia leges divinae praesertim referuntur ad felicitatem aeternam, quae secundum se commune bonum est, et in unoquoque individuo est per se, et propter se intenta etiam sine ordine ad aliam communitatem. Propter quod dixit divus Thomas, 1 part., quaest. 23, articulo 7, et quaest. 98, articulo 1, humanarum animarum multiplicationem, etiamsi tantum numero differant, non esse tantum per accidens, sed per se intentam propter suam immortalitatem et felicitatis capacitatem.

4. De legibus autem humanis, eujuscumque ordinis sint, ratio sumenda est ex praecedenti conditione; nam sicut leges communitati imponuntur, ita propter bonum communitatis praecipue ferri debent, alioquin inordinatae essent. Nam contra omnem rectitudinem est, bonum commune ad privatum ordinare, seu totum ad partem propter ipsam referre; igitur cum lex pro communitate feratur, illius bonum per se primo procurare debet. Item ex ordine finium sumitur optima ratio: nam finis debet esse proportionatus actui, ejusque principio et facultati; sed lex est regula communis operationum moralium: ergo et primum principium moralium operationum debet esse primum principium legis: sed finis ultimus, seu felicitas est primum principium moralium operationum: nam in moralibus finis est principium operandi, et ita ultimus finis est primum principium talium operum: bonum autem commune, seu felicitas civitatis est ultimus finis ejus in suo ordine: ergo illud

debet esse primum principium legis: debet ergo esse lex propter commune bonum. Qui fere est discursus D. Thomae, in d. art. 2, qui potest egregie illustrari ex doctrina Augustini, lib. 19, de Civit., c. 16, ubi ex debito ordine partis ad totum, et unius domus ad civitatem (cujus est, ut inquit, initium, seu particula) colligit, ad pacem civium pacem domesticam referri: et subjungit: *Ita fit, ut ex lege civitatis praecipua sumere patrem familias oporteat, quibus domum suam sic regat, ut sit paci accommodata civitatis*, ergo multo magis (secundum Augustinum) leges civitatis debent ad communem pacem et bonum civitatis ordinari.

5. Alia manifesta ratio sumi potest ex origine humanae legis, quia potestas gubernativa, quae est in hominibus, vel est immediate a Deo, ut contingit in potestate spirituali, vel est immediate ab ipsis hominibus, ut in potestate pure temporali: utroque autem modo talis potestas est praecipue data propter commune bonum communitatis: ergo hoc bonum debet intendi in legibus ferendis. Minor quoad priorem partem de spirituali potestate est evidens in Scriptura: nam propterea Praelati vocantur pastores, quia animam suam debent ponere pro ovibus suis: et dispensatores, non domini; et ministri Dei, non causae primariae: ergo tenentur divinae intentioni conformari in usu talis potestatis: Deus autem commune bonum ipsorum hominum principaliter intendit: ergo etiam ministri ad hoc tenentur. Et ideo gravissime in Scriptura reprehenduntur, qui hac potestate in suum privatum commodum abutuntur. Quando vero potestas data est immediate ab ipsis hominibus, evidentissimum est, non esse propter principis utilitatem, sed propter commune bonum eorum, qui illam contulerunt, et ideo Reges ministri reipublicae appellantur. Adde etiam esse ministros Dei ad Roman. 13, et Sapient. 6: *Cum essent ministri regni ejus*, etc. Debent ergo ea potestate uti in bonum reipublicae, a qua et propter quam illam acceperunt. Propter quod recte dixit Basilius, hom. 12, in initium Proverb., in hoc differre tyrannum a rege, quod ille propriam, hic communem utilitatem in suo regimine quaerit. Quod etiam tradit Aristoteles 8 Ethic., cap. 10 et 3 Politicorum, cap. 5, et consentit D. Thomas, 2. 2, q. 42, art. 2, ad 3, et lib. 3, de Rgimin. princip., c. 11. Jam vero probatur prima consequentia, quia unus ex praecipuis actibus hujus potestatis est lex: nam est veluti instrumentum, per quod princeps moraliter

influit in rempublicam, ut illam gubernet: debet ergo esse lex propter commune bonum ipsius reipublicae.

6. *Obiectio*.—Contra hanc vero conditionem objici potest quia multae sunt leges, quae in bonum privatarum personarum ordinantur, ut verbi gratia, quae fiunt in favorem pupillorum, militum, et similes. Unde, in l. 1, ff. de Justit. et jur., et in § *Hujus studii*, Instit., eodem titulo, duplices distinguuntur leges, quaedam quae ad commune bonum, seu statum reipublicae ordinantur: aliae vero quae sunt circa privatum bonum singulorum; et in l. 1, ff. de Constitut. principum, dicitur quasdam esse leges personales, quae personam non egrediuntur, quia nimirum in illius tantum commodum fiunt. Quod maxime videre licet in privilegio, quod lex privata dicitur in capite *Privilegium*, d. 3, quia nimirum, in privatum commodum privilegiati conceditur: non ergo leges omnes ordinantur in commune bonum. Aliunde vero non videtur satis esse quod in commune bonum ordinentur, quia saepe in multorum damnum et detrimentum redundant: non sunt autem facienda mala, ut veniant bona, nec quidam locupletandi sunt cum aliorum detrimento, juxta regulam *locupletari*, de Regul. jur. in 9. Major patet, primo, quando contingit eidem regi multa regna subjecta esse: nam lex quae uni regno est utilis alteri solet esse nociva: et in eodem regno potest idem contingere inter diversas civitates. Item lex praescriptionis, ut uni praebat dominium rei, verum dominum privat re sua: saepe etiam quod communitati videtur utile, multis particularibus personis onerosum est et incommodum: imo aliquando leges directe inferunt malum aliquibus, ut leges punitivae.

7. *Fit satis objectioni*.—Ad priorem partem varie respondent auctores, ut videre licet in Navarro, n. 28 et 29, loco supra citato. Mihi vero res videtur clara, et adhibita duplici distinctione facile expediri. Prior est de duplici bono communi reipublicae: unum est, quod per se primo commune est, quia non est sub alicujus privati dominio, sed totius communitatis, ad cuius usum vel usum fructum immediate ordinatur: hujusmodi sunt templa, vel res sacrae, magistratus, pascua communia, seu prata, et similia, de quibus sermo est in praedictis juribus, et in aliis sub titulo de rerum divisione. Aliud vero est bonum commune solum secundario, et quasi per redundantiam; immediate autem bonum privatum est, quia sub dominio privatae personae, et ad ejus com-